

Висновки

Встановлено недостатньо високий рівень розвитку особистісної складової професійної рефлексії у переважаючій кількості майбутніх учителів початкових класів, що, зокрема, виявляється у наявності в них неоптимального рівня розвитку рефлексивності, коли половина з даних студентів не здатна до глибокої рефлексії, а інша половина занадто занурюється в роздуми про себе, що, в свою чергу, може зумовити ускладнення в осмисленні та прогнозуванні реалій свого професійного становлення.

Про необхідність посилення уваги до розвитку особистісної складової професійної рефлексії майбутніх учителів свідчать також констатовані у результаті дослідження відмінності у рівнях сформованості особистісної складової професійної рефлексії майбутніх учителів залежно від ряду організаційно-педагогічних (етап професійної підготовки, рівень акредитації ВНЗ) та соціально-демографічних чинників (регіон проживання й стать досліджуваних).

Література

1. Карпов А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А.В. Карпов // Психологический журнал. – 2003. – Т. 2, №5. – С. 45-57.
2. Максименко С. Д. Генезис существования личности / С. Д. Максименко. – К. : КММ, 2006. – 240 с.
3. Марусинець М. М. Модель професійної рефлексії вчителя початкових класів / М. М. Марусинець // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць / ред. кол. В.В. Олійник (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Геопринт, 2009. – Вип. 13, Ч. 1. – С. 32–38. – (Ун-т менедж. освіти АПН України, Асоц. безперерв. освіти дорослих).
4. Митина Л. М. Психология конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – М. : МПСИ, 2002. – 400 с.
5. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности: учеб. пособие / Под ред. Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В. М. Снеткова. – СПб. : Речь, 2003. – С. 190-208.
6. Фромм Э. Бегство от свободы. / Э. Фромм ; пер. с англ. Ф. Швейник. — М. : Прогресс, Универс, 1995. — 253 с. — (Б-ка зарубежной психологии).

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЩОДО ВИХОВАННЯ ПОВАГИ ДО БАТЬКІВ У СІМ'Ї

УДК 37.018
Швецова І.В.

У статті розглянуто питання родинних відносин у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського у контексті формування поваги до батьків. На основі аналізу поглядів педагога визначено систему виховання поваги до батьків у сім'ї.

Ключові слова: повага до батьків, сімейне виховання, родинні відносини.

В статье рассмотрен вопрос семейных отношений в педагогическом наследстве В. О. Сухомлинского в контексте формирования

ния уважения к родителям. На основе анализа взглядов педагога определена система воспитания уважения к родителям в семье.

Ключевые слова: уважение к родителям, семейное воспитание, семейные отношения.

USE OF IDEAS OF V. A. SUKHOMLINSKY IN RELATION TO EDUCATION OF RESPECT TO THE PARENTS IN FAMILY

In the article the question of domestic relations is considered in the pedagogical inheritance of V. A. Sukhomlinsky in the context of forming of respect to the parents. On the basis of analysis of looks a teacher is certain system of education of respect to the parents in family.

Keywords: respect to the parents, domestic education, domestic relations.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний український соціум перебуває у складному періоді, коли гуманні відносини між людьми знецінюються. Стає значущим дефіцит поваги між батьками і дітьми, між вчителями і учнями. Відсутність інтересу до особистісного розвитку дитини у сімейному вихованні, неповноцінне (і за часом, і за змістом) спілкування батьків і дітей призводить до нехтування ціннісними відносинами у родині, що віддзеркалюється на духовному розвитку людини. Усе це актуалізує потребу в аналізі доробку В.О.Сухомлинського щодо створення таких взаємовідносин у сім'ї, які б стали ґрунтовною основою розвитку особистості, а саме, формуванню поваги до інших людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вивчення педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського знайшло відображення в різних напрямках сьогодення: етико-педагогічних поглядах (Н. Карпова), питаннях спільної роботи школи та сім'ї (Л. Бондар), формуванні творчої особистості (В. Кошель) та цінностях сімейного виховання (З. Шиткіова).

Проблема виховання поваги до батьків у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського розглядалися в різних напрямках: повага до матері, її цінування, повага до батька, його праці, прагнення зробити оточуюче кращим, бачення краси людської душі, намагання утвердити прекрасне у відношенні до інших.

Формування цілей статті — проаналізувати погляди В.О.Сухомлинського на проблему виховання поваги дітей до батьків у сім'ї.

Вклад основного матеріалу дослідження. Криза сімейного виховання у сучасній родині, на яку звертають увагу провідні науковці (В. Федяєва, В. Постовий) вимагає звернення до праць видатних педагогів (Я. Каменського, В. Бехтерева, К. Ушинського, П. Лесгафта, П. Каптерєва та ін.) щодо аналізу умов гармонійного виховання дитини у сім'ї. Особливе значення має доробок видатного українського педагога, В.О.Сухомлинського, який через свої праці дає основу у вибудовуванні гармонійних взаємовідносин у сім'ї, спрямуванні їх розвитку ціннісного сприйняття дітей у родині і створення умов для їх морального розвитку.

В.О.Сухомлинський розглядає сім'ю як цілісну систему виховання дітей та молоді. У багатьох своїх працях вчений торкається питань сімейного вихован-

ня, виховних впливів та дій сім'ї і школи. Результати практичної роботи В.О. Сухомлинського з батьками висвітлено в працях ученого: “Духовний світ школяра”, “Павлівська середня школа”, “Серце віддаю дітям”, “Батьківська педагогіка” та інших.

Досліджуючи проблему виховання поваги педагог вважав, що батьки виховують дітей передусім красою своїх взаємовідносин. У сім'ї, де батько з матір'ю живуть у злагоді, де панують тонкі відносини чутливості до слова, до думки й почуття, до погляду і найменшого відтінку настрою, у відносинах добра, злагоди, взаємної допомоги й підтримки, духовної єдності й щирості, довір'я і взаємної поваги батьків — перед дитиною якраз і розкривається все те, на чому утверджується її віра в людську красу, її душевний спокій і рівновага. У такої дитини мир і спокій на душі, стійке моральне здоров'я, щиросердна віра в добро, віра в людську красу.

Він вважав, якщо між дорослими не склалися стосунки, засновані на довірі, взаємній повазі та любові, то не може бути щасливим життя дитини в сім'ї. В особистості дитини яскраво виявляється віра в добро, справедливість, красу людських взаємин, довіра до оточення, якщо батьки по-справжньому кохають один одного. Адже дитина є своєрідним дзеркалом, відображення морального життя сім'ї. В.О.Сухомлинський постійно підкреслював, що головна школа виховання дітей — це стосунки чоловіка та жінки, батька й матері. “Людину ми створюємо любов'ю — любов'ю батька до матері і матері до батька, глибокою вірою в гідність та красу людини. Прекрасні діти виростають в тих сім'ях, в яких мати і батько по-справжньому люблять один одного і, разом з тим, люблять та поважають людей. Я відразу бачу дитину, в якій батьки глибоко, сердечно, красиво, віддано люблять один одного. У такої дитини мир і спокій в душі, стійке моральне здоров'я, щиросердечна віра в добро, віра в красу людську [3;192].

В.О.Сухомлинський у вихованні поважливого відношення як етичної норми вбачав звернення до людського серця. “Учити дитину, бачити і відчувати людей — це одна з найскладніших речей у важкій справі виховання людини. Батьківська любов повинна бути такою, щоб у дитини пробуджувалася чуйність серця до навколишнього світу, до всього, що створює людина, що служить людині, і, звичайно, насамперед до самої людини”. В.О.Сухомлинський переконує що, “виховання людського благородства в дитячому серці починається з максимального олюднювання її ставлення до людей, одухотворення цього ставлення чистими, високими почуттями поваги до людини, і насамперед поваги до матері і батька” [3;с.145].

Так, в умінні “відчути душу” іншої людини, у здатності зрозуміти її душевний стан В.Сухомлинський вбачав найкращу рису моральності дитини: “Умії відчувати поряд із собою людину, вмій зрозуміти її душу, бачити в її очах складний духовний світ... Думай і відчувай, як твої вчинки можуть відбитися на душевному стані іншої людини.” У книзі “Як виховати справжню людину” автор звертається до дітей: “Не завдавай своїми вчинками, своєю поведінкою болю, кривди, турботи іншим людям. Умії підтримати, допомогти, підбадьорити людину, в якій горе... не будь байдужим” [4; с.253].

Психологічний клімат сім'ї — це один із могутніх факторів емоційного впливу на дитину. Від атмосфери в сім'ї, від морального обличчя батьків великою мірою залежить, якою людиною виросте дитина, її позитивне або негативне самопочуття, характер стосунків з оточуючими її людьми.

Велику увагу В.О.Сухомлинський приділяв вихованню поваги до батьків через творення добра. Педагог стверджував, що усі моральні принципи, насамперед людське, співчутливе, дбайливе ставлення людини до людини повинно виявлятися в конкретних, практичних справах. Так, творення добра для людей має стати звичайною нормою поведінки, перетворитися на звичку [2]. Добра людина — це людина, яка завжди несе благо, добро, благополуччя і радість людям. Вона завжди доброзичлива.

Доброзичливість — намір робити добро, бажання зробити корисне та приємне іншим людям і суспільству в цілому, бажання бути ввічливим, чуйним, уважним до навколишніх, співчувати горю іншого та ділити з ним радість. В.О.Сухомлинський вважав, що недостатньо лише навчитися відрізняти добро від зла, стримуватися, щоб не робити зла, треба активно боротися проти нього, за утвердження свого морального обов'язку, який повинен стати внутрішньою потребою. Добро має стати переконанням особистості. Тому потрібні переоцінка школярами моральних цінностей, пошуки шляхів до дієвого добра. Рішучість відстоювати свої переконання в боротьбі з байдужістю, пасивністю — це і є прояв активного добра. Зло породжує сумнів у добрі як цінності духовній, як радості спілкування з людьми. Втрата віри в добро — основа злочину, безсердечності. Здатність людини до самооцінки з погляду етичних норм і принципів є совістю, наміром робити добро [1; с. 12]. Людина повинна не вимислювати свої уявлення про добро, а шукати і відкривати його у собі як об'єктивно існуюче.

Одним із важливих компонентів добра є відповідальність особистості, що виростає із усвідомленості людиною суспільного обов'язку, перетворення його на внутрішній стимул поведінки. Керуючись прагненням реалізувати в дії своє розуміння обирає ті вчинки, які дають користь суспільству, ближнім людям. Важливим елементом виховання поваги до батьків В.О.Сухомлинський вважав заєвоння вимог, правил, норм поведінки, в яких розкривається “азбука моральної культури”.

В.О.Сухомлинський наголошував на тому, щоб батьки були вимогливими до самих себе, оскільки там, де немає мудрості, де батьки самі не виховані, їхня любов може понівечити дитячу вдачу. Слід підкреслити глибоке передбачення педагога згубних наслідків деформованої батьківської любові. Так, любов-замилування без серйозного передбачення перспективи, чи любов-деспотизм із вічним повчанням і завищеною вимогливістю. Або ж любов-відкуп, коли матеріальне забезпечення дитини знімає інші проблеми з батьків. А справжня батьківська любов, полягає в тому, щоб навчити дитину бачити, відчувати, розуміти й переживати те, що вона живе серед людей і відповідальна перед ними за свої вчинки.

Батьки мають піклуватися, аби діти росли турботливими до всього живого. Така, душевна праця відточує сердечну чуйність, пробуджує бажання робити добро. Душевна чуйність — це вміння відгукуватися думками, почуттями на все те, що відбувається в навколишньому світі. Слово батьків має навчити дітей уміти відчувати людину, розуміти її інтереси, прагнення, узгоджувати свої вчинки з життям у суспільстві, серед людей, тобто передавати своєю поведінкою ставлення до людей. Це спонукає їх повсякчас робити щось хороше для іншої людини. На запитання: “Дуже важливо, щоб змалку діти виявляли сердечну турботу про людину, щоб ця турбота була не нудною обтяжливою повинністю, якої хочеться якнайскоріше позбутися, а духовною потребою” [3; с. 116].

Найбільш авторитетною особою для дитини є батько чи мати, тобто сім'я; сім'я, в якій закладаються основи всіх моральних якостей людини і формуються найперші духовні потреби, відіграє велику роль у формуванні нової людини. Це формування відбувається через спілкування.

В.О. Сухомлинський порушує дуже актуальну проблему - взаємодія дітей з батьками, що виявляється в спілкуванні, виступає як взаємовідношення. Педагог підкреслював, що діти не повинні відчувати своєї нерівності, неповноцінності, приниженої гідності. Спілкування з дорослими тільки в тому разі матиме належний виховний вплив, коли виступатиме не як службовий обов'язок, а як веління душі й серця, як потреба духовної єдності і дружби поколінь, повторення себе в дітях. "Молоді батьки повинні розуміти, що шлюб розпочинається з готовності до великої відповідальності соціальної ролі – виховання дітей, успіх якої залежить передусім від духовного багатства, вірності кохання, взаємної поваги і спілкування, педагогічних знань і умінь" [3;с. 16]. Навчити любити дітей не можна, ця здатність розвивається у процесі спілкування. Добрі стосунки між членами сім'ї – запорука успіху у вихованні дітей чуйними, такими, щоб "перші думки про добре, сердечне, найпрекрасніше, що є в світі, – про любов людини до людини – пробуджувались на особистому досвіді, щоб найдорожчим для дитини стали батько й мати" [6; 93].

Таким чином, сімейне середовище зберігає, утверджує і водночас формує ціннісно-смыслову сферу дитячої особистості на основі сприйняття тонких, сердечних, людяних взаємовідносин. Ці відносини – найголовніше моральне багатство сім'ї.

Значне місце у педагогічній спадщині В.Сухомлинського займає проблема виховання у дітей поваги, любові до матері-берегині домашнього тепла. Культ матері в духовному житті школярів передбачав виховання у дітей поваги, любові, шанобливого й турботливого ставлення до неї, благоговіння перед нею. Але при цьому культ матері забезпечувався вихованням у дітей поваги до батька як голови й годувальника сім'ї. "Перші джерела, перші найтонші корінці морального розвитку дитини – в розумі, почуттях, душевних поривах матері. Утвердження культу матері в духовному житті дітей – культу, в якому повага пройнята глибоким розумінням і розуміння надихає повагу, пошану, любов, благоговіння, - вимагає від педагога мудро й піднесено говорити з дітьми про високу матеріальну місію" [4;с.57].

В.О.Сухомлинський вважав, що материнська любов, вчить дитину бути щасливою, поєднує вимогливість і доброту, суворість і ласку, покірність і свободу, розкриває істинні джерела щастя і радості життя, заохочує, одухотворює внутрішні сили дитини. Материнська любов вчить дитину розуміти людей, виховує людську шляхетність, спонукає творити добро, бути чесним, відвертим, правдивим, поважати людей. Для Сухомлинського культ матері – це результат серйозних роздумів про необхідність зв'язку поколінь, про передачу духовної культури.

Високо цінував він і роль батька – мужньої людини, зобов'язаної відповідати за сім'ю, захищати Вітчизну. Для хлопчиків батько – найближча людина, взірць, зразок вірності ідеалам суспільства. Часто хлопчики мріють бути схожими на своїх батьків. На синівську любов і вдячність В.О.Сухомлинський радив звертати особливу увагу.

Виховання у дітей любові й поваги до старших, передусім до дідуся й бабусі, В.О.Сухомлинський вважав гуманним обов'язком кожного. Він радив, аби найпочесніше місце в домі надавалося їм, а якщо живуть окремо — відвідувати, листуватися, вітати зі святами, днем народження. Людина найбільше дорожить такою увагою на старості.

Духовна серцевина справжньої материнської і батьківської любові у тому, щоб син, донька відчували повагу до самих себе, прагнули бути хорошими людьми. Якщо дитина виростає в обстановці безсердечності, вона стає байдужою до добра і краси, у неї починається “хворобливий стан психіки” [6;52].

Особливого значення набувають його поради стосовно збагачення моральних понять: сім'я, батько, родовід. Інтерес до життя близьких людей народжує початки гуманізму, допомагає зрозуміти такі загальнолюдські цінності, як людяність, справедливість, почуття обов'язку і відповідальність, чуйність, совість, власну гідність, любов до людей та ін.

Насамперед батьки зобов'язані створювати в сім'ї необхідні умови для становлення особистості дитини, вироблення в неї правильної соціальної орієнтації та моральних почуттів. “Усе життя дитини, все, що вона бачить, робить, відчуває — повинно прищеплювати їй переконання: найдорожче в житті — це людина, найвища гідність, честь, доблесть — давати щастя іншій людині, бути самому добрим, гарним, щоб моя духовна краса приносила щастя людям” [3;с.124].

В.О.Сухомлинський закликав батьків пам'ятати про те, що “маленька зернина, посіяна в людській душі у роки раннього дитинства, стає в зрілі роки Могутнім деревом. Усе залежить від того, яку зернину посіяно і в який ґрунт” [5;54].

У виховання поваги дітей до батьків найголовніше — формування духовної серцевини особистості — поглядів, переконань, почуттів, поведінки, єдності слова і діла. Дитина повинна зрозуміти суть того, що зветься вимогами моралі, більше того — це повинна стати її духовною потребою, мірилом її вчинків. А саме: йдеться про 1) гармонію бажань і обов'язку, бажань і дисципліни, бажань і справжніх потреб; 2) уміння керуватися вимогами обов'язку, а не просто бажаннями; 3) привчати себе жити для людей; 4) чуйність до внутрішнього духовного світу іншої людини, до радощів і горя інших людей, співчуття і співпереживання; 5) бути непримиреними до зла.

Висновки Аналіз педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського дозволив визначити систему виховання поваги до батьків в сім'ї, тобто здатність розуміти душевний стан людини; виховання дітей красою батьківських взаємовідносин, творення добра і усвідомлення власних вчинків, формування у дитини культури матері; розвиток поваги до батька як взірця найкращих людських якостей — вірності, працелюбності, відповідальності за сім'ю.

Подальше дослідження спрямоване у напрямку визначення умов передачі досвіду В.О.Сухомлинського щодо виховання поваги до батьків у сучасних сімейних взаємовідносинах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар Л. Методологічна основа гуманістичних ідей духовності в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / Л. Бондар // Рідна школа. — 2006. — №9 (920). — 11-13 с.

2. Кравцов В. О. Вимоги до професійної культури вчителя в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського / В. О. Кравцов // Педагогіка і психологія. — 2004. — №1. — С. 21-31.

3. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. / В. О. Сухомлинський. — К. : Рад. шк., 1978. — 263 с.

4. Сухомлинський В. О. Как воспитать настоящего человека / В. О. Сухомлинський — К. : Рад. шк., 1975 — 235 с.

5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. — К. : Рад. шк., 1976. Т. 2. : Сто порад учителів. — 1976. — С. 541.

6. Сухомлинський В. О. // Вибрані твори: в 5 т. — К. : Рад. шк., 1976. Т. 3.: Серце віддаю дітям — 1977. — С. 7-98.

РЕАЛИЗАЦІЯ ЕМОЦІЙНОГО НАПРЯМУ ТЕХНОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СЕБЕ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ СЛОБОЖАНЩИНИ

УДК 372.2 (477.54/.62)

Світлична С. П.

У статті розкриваються особливості роботи з дітьми старшого дошкільного віку з різним рівнем ціннісного ставлення до себе за емоційним напрямом авторської технології виховання ціннісного ставлення до себе у дітей старшого дошкільного віку засобами народної педагогіки Слобожанщини.

Ключові слова: емоційний напрям, ціннісне ставлення до себе, виховання, засоби народної педагогіки Слобожанщини, дитина старшого дошкільного віку.

РЕАЛИЗАЦИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ ТЕХНОЛОГИИ ВОСПИТАНИЯ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К СЕБЕ У СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ НАРОДНОЙ ПЕДАГОГИКИ СЛОБОЖАНЩИНЫ

Светличная С. П.

В статье раскрываются особенности работы с детьми старшего дошкольного возраста с разным уровнем ценностного отношения к себе по эмоциональному направлению авторской технологии воспитания ценностного отношения к себе у детей старшего дошкольного возраста средствами народной педагогики Слобожанщины.

Ключевые слова: эмоциональное направление, ценностное отношение к себе, воспитание, средства народной педагогики Слобожанщины, ребенок старшего дошкольного возраста.

REALIZATION OF THE EMOTIONAL DIRECTION OF TECHNOLOGY OF EDUCATION OF THE VALUABLE RELATION TO AT THE SENIOR PRESCHOOL CHILDREN MEANS OF NATIONAL PEDAGOGICS SLOBOZHANSCHYNA

Svitlychna S. P.